

MUSTAFA ŞEKİP TUNÇ DÜŞÜNÇESİNDE MODEL İNSANI YARATACAK OLAN EĞİTİM ANLAYIŞI

Levent BAYRAKTAR*

Mustafa Şekip'in düşünce sistematüğinde evren anlayışı ile buradan hareketle oluşturulan bilgi ve insan anlayışı arasında bir devamlılık ve paralellik bulunmaktadır. Evrenin yapısından insana geçilmekte; bu geçiş' evrendeki yaratıcılık, devinim ve hürriyeti insana taşımaktadır. Her insan anlayışı da zorunlu olarak bir eğitim modelini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla evrenden insana, insandan eğitime doğru gitmek mümkün görünmektedir. Biz burada Mustafa Şekip'in tasavvur ettiği evreni bir parça tanımaya çalıştıktan sonra, evrenin bu yapısı içinde varolan insan varlığını ele alacağız. Her insan anlayışı aynı zamanda bu insanı gerçekleştirecek bir eğitim modeline de ihtiyaç duyacaktır. Mustafa Şekip'in model insan, müşahhas insan dediği bu insan ile eğitim arasında ne gibi ilişkilerin kurulabileceğini ve eğitimden neler beklendiğini irdelemeye çalışacağız. Bunu yaparken herhangi bir program veya yöntem önermekten ziyade, eğitim yoluyla insan varlığının nasıl ve ne yönde bir dönüşüme tabi tutulacağını, ona hangi nitelik ve kabiliyetlerin kazandırılacağını veya açığa çıkarılacağını tartışmayı deneyeceğiz.

İlkin Mustafa Şekip'in evren ve varlık anlayışını ortaya koymaya çalışalım. O kendisini Hegel monizminin karşısında bir plüralist olarak konumlandırır. Kendi ifadesini kullanacak olursak; *"Kainatta 'vahdet' gören monistler olduğu gibi 'kesret' yani çokluk gören plüralistler de vardır. (...) Plüralizm bir filozof tarafından yaratılmış, sonra da başka feylosoflar tarafından geliştirilmiş bir sistem olmayıp 'demokratik' içtimai bir felsefedir, birçok büyük mütefekkirler tarafından işlenmiştir. Gerçekten tek bir Plüralizm değil, birçok plüralizmler vardır. Bunlar da mizaçlara, ruhi ihtiyaçlara, ve bu ruhların ahvaline göre çeşitlenmiştir.*

Plüralizmi sevk eden amiller ya ahlak ihtiyacı; ya hürriyet arzusu, çok kere din, bazen de estetik duygu yahut da ilim endişesidir.

Plüralizm ekseriye Pragmatizm'in bir metafiziği olmakla beraber pragmatizmin inhisarı altında kalmış değildir.

Benim mizaç ve ruhi temayülüm müşahhas, insan ruhuna yakın ve yatkın olan bir

* A.Ü. D.T.C.F. Felsefe Bölümü Araştırma Görevlisi.

plüralizmdir ki bir karşıt göstermek lazım gelirse bilhassa Hegel'in Monisme'ine (akli olan şeylerin gerçek ve gerçek olan şeylerin de akli olduğunu iddia eden) karşıttır."¹

Mustafa Şekip'e göre evren tek bir unsurdan oluşmamakta varlığın yapısı bir plüralizm arz etmektedir. Varlık böyle olunca onu elde etmek veya ona dair bilgi sahibi olmak da sadece akıl veya zeka gibi tek bir bilme yetisinden beklenmemektedir. Evrenin yapısı dinamiktir, yenilik ve yaratıcılık esastır. Öyleyse evren ve varlık; olmuş, sınırları tayin edilmiş, dingin, durağan bir yapıda değildir. Dolayısıyla dinamik olan bu varlığın bilgisini elde etmek de sadece akıldan beklenmemelidir. Bilme yollarımız da evrenin plüralizmine uygun bir şekilde çoğaltılmalı; insanda bilme ve hissetme namına hangi yetenekler varsa hiçbiri küçümsemeden ve bir diğerinden daha az veya daha çok önemli görülmeden kullanılmalıdır. Çoklu bir mahiyet arz eden evren ancak kendisini bilmeye yönelen bir çok yeteneğin birlikte çalışması ve dayanışmasıyla daha kolay anlaşılabilir görülmektedir. Böylece Mustafa Şekip, Bergson ve W. James'ten ilham alarak Entellektualizm'in eleştirisini yapar. Varlığın dinamik yapısının sadece akıl yoluyla kavranılamayacağını, hatta, konu insan olduğunda bunun hiç mümkün olamayacağını söyler. İnsan, daima, determinasyonlarla ifade edilemeyen, onlara sığdıramayan, özgür ruh hallerine sahip bir varlıktır. İnsan söz konusu olduğunda pragmatizmin hakikat anlayışını dikkate almalı, insanın hakikat olarak bağlandığı, ve değer atfettiği neleri varsa; bütün halinde anlamaya çalışılmalıdır. "*Pragmatizm'in hususiyeti, hakikat alanını yalnız düşüncesi değil, inançları, kıymetleri olan insana göre genişletmeye çalışmasında ve hayati rolleri olan kıymetlerle inançların birer hakikat sayılmaları esasında toplanır. Bunu yapmakla müspet hakikatler küçümsemiyor, sadece müşahhas insanın da hakları tanınmış oluyor.*"² Dolayısıyla insanı anlamak; meşru olan olmayan ayrımı yapmaksızın, onun bütünlüklü yapısını kavramaya bağlıdır. Yani insan varlığı sadece bilim yaparken veya akıl yürütmelerle düşünürken insandır, hayal gücüyle şiir söylerken değildir gibi bir yaklaşım insanı anlama çabamız açısından sakattır. Çünkü insan sadece akıl varlığı değildir. Hatta sadece akıl yardımıyla bilim yapmak dahi mümkün görünmemektedir. Çünkü hakikate karşı ihtiras duymayan bir şahsiyetin bilinme yapabilme imkanı yoktur.

Mustafa Şekip'in varlık ve evren anlayışının şekillenmesinde Plüralizm ve Pragmatizm ekollerinin yanı sıra Bergson'un dinamik evren anlayışı da etkili olmuştur. O, şöyle söylemektedir: "*Benim müşahhas olarak yaşadığım alem Bergson'un yaratıcı zaman realitesine tercüman olan bir alemdir ve bu zaman realitesinin en derin bir realite olduğuna inanıyorum. Çünkü bu dünya tamamlanmamış ve mütemadiyen tamamlanan ve asla tamamlanmış olmayan bir alemdir.*"³ Alemin tamamlanmamış olmasından, Mekanizm'e teslim edilemeyeceğini, alemde hürriyetin ve oluşun eş anlamlı olduğunu vurgu-

¹ Tunç, Mustafa Şekip, "Müşahhas İnsan ve Bünyesi", *Bilgi*, S. 76, Ağustos 1953, s. 5

² Tunç, Mustafa Şekip, "Tabiat Alemi ve İnsan Dünyası", *Bilgi*, S. 75, Temmuz 1953, s. 12

³ "Müşahhas İnsan ve Bünyesi", s. 5

lar. “Çünkü zamanın yaratıcılığına ve bu yaratıcılığın vereceği imkanlara göre hareket edildiğçe gerçek her türlü imkanlar, hürriyetler belirecektir” der. ⁴

Bergson metafiziğinde insan, hayat hamlesinin hürriyetle açılımında geline en kamil noktadır. İnsan; evrenin oluşum sürecinin sonunda ve zirvesinde bulunmaktadır. İnsanın özgür yaratıları, kendi ruhunda keşfettiği ve varlığa eklediği kültür ve medeniyet verimleri adına ne varsa hayat hamlesinin insanda uzaması veya başka bir ifade ile insanın hayat hamlesinin açılım doğrutu ve mecrasına yerleşmesi sonucudur. Bu ifade modeli tarihte kahramanların ve dahilerin ortaya çıkışlarını da açıklamak için kullanılacaktır. Yani deha sahipleri, kahramanlar; hayat hamlesinin kendi faaliyetlerinde yoluna devam etme imkanı bulduğu yaratıcı şahsiyetlerdir. O’na göre plüralist evren anlayışı, yaratıcılık ve devingenliği hem evrende hem de insanda beraberce tespit etmektedir. “Felsefenin öteden beri üzerine eğildiği başlıca iki büyük varlık olan tabiat ve insan monist felsefede aynı sürekliliğin içinde bir vahdet olarak mütalâa edilir. Buna karşı plüralist felsefe ise, monist telakkide olduğu gibi durgun, olmuş bitmiş tam bir dünya değil, dinamik, müteharrik, mütemadiyen tamamlanan gittikçe olgunlaşan, yenilikler yaratan bir dünya görür. Tek bir sistem yerine bir çok sistemler halitası kabul eder. Kemiyyetlerin yanında keyfiyetlere, miktarların yanında kıymetlere de yer verir. Hükümlerini mücerret bir düşünceden ziyade tecrübe ve vak’alardan alarak vermek ister. Umumi bir nazariyeye uymayan bir tecrübe veya vak’ayı bile başlı başına bir gerçek olarak tanır. Umumilikler namına hususilikleri feda etmez. Kendi şahsiyetlerinde ve kendilerine göre tanıdığı fertlerdeki farklılık ve çeşitliliklere ehemmiyet verdiği gibi ilerlemenin başlıca âmili ni bu farklılıklarda görür. Heyeti umumiyeden, bütünden ziyade teferruatın açık olmasını ister. Her şeyi ayrı ayrı anlamaya bakar.”⁵ Böyle bir bakış açısına yerleşildiğinde her insan ferdini bir şahsiyet olarak görmek ve onların kendilerine has olanı açığa çıkartmaları için imkan ve ortam hazırlamak gerekecektir. İşte Mustafa Şekip’in model insan, muşahhas insan veya şahsiyet varlığına dönüşmüş olan insan varlığı olarak nitelendirdiğimiz insanı; evrene şahsi ilavelerini yapmak üzere eğitilmiş olan insandır. Bu eğitim ferdi yetenek ve kapasiteleri açığa çıkarmaya yönelik olacaktır. Çünkü ona göre tarihi ilerleten veya şekillendirip, dönüşüme tabi tutan tek tek kahramanların her alanda ortaya koydukları başarılarıdır. Bu eğitim sürecinde öncelikli olan kişinin gizil yeteneklerini gün ışığına çıkarmak ve ifade edip geliştirmesine fırsat ve ortam hazırlamaktır.

Mustafa Şekip’in evren, insan ve dolayısıyla eğitim anlayışı bakımından düşünce sistematiğinde geçişler ve paralellikler olduğunu söyledik. Müşahhas insan dediği insan modeli ile evren görüşü ilişkisini Onun sözleri ile tekrar kuracak olursak; “Ezeli ve ebedi bir dünya entellektualist bir tasavvurdur; olmuş bitmiş, tamamlanmış bir dünya demektir. Plüralist telakkiye göre serbest değişmeler de vardır. Çünkü eşya birbirine tama-

⁴ A.g.m., s. 5

⁵ A.g.m., s. 6

men değil, kısmen bağlı olduklarından aralarında serbest unsurlar da vardır. Tesadüf ve yenilik denilen şey bu serbest unsurlardır.”⁶

Mustafa Şekip, insan anlayışının temelinde plüralist bir evren anlayışı yattığını ifade eder. “Müşahhas insan ve onun dünyası işte bu istikamette bir dünya görüşüne dayanır. Müşahhas insan denince benliği şahsiyeti tecrit edilmeden olduğu gibi alınan, eşya ve rakama kaydedilmemiş insanı anlıyorum. Sadece akıl, his veya hayal yönünden tek taraflı olarak alınmayan bir insan ‘ben’ yahut ‘benlik’ mefhumunu da masa yahut kitap mefhumu gibi eşyaya taalluk eden ve kabili mübadele (yer değiştirilebilir) olan umumi bir mefhum mahiyetinde değil, yalnız kendisini ihtiva eden, eşya ile aralarında mühim bir fark gösteren tek bir mefhum olarak alıyorum. Bu mahiyette bir insanın dünyası da sadece bir eşya ve tabiat dünyası olamayacağı için maksatlı, manalı inanç ve kıymetlerle yaşanan bir dünya olacaktır.”⁷ Dolayısıyla bu dünyanın insanı artık bir şahsiyet varlığıdır, ve şahsiyeti dolayısıyla diğer insanlardan ayrılır. Bu yüzden “insan hakkında bilgi edinmek de ondaki şahsi tarafı kavramakla kabildir. Bugünkü psikolojinin vardığı hakikatte bu merkezdedir. Şahsiyet profili yapılmamış bir insan tanınmış, bilinmiş sayılmaz. (...) İnsan böyle olduğu gibi onun sanat ve fikir eserleri de böyledir. (...) Bir Yunus Emre hangi şairimizle ve dünyada hangi şairle değiştirilebilir.”⁸

Mustafa Şekip model insan, müşahhas insan veya şahsiyet varlığı olarak gördüğü insanın subjektif ve manevi yönünü özellikle önemser. Çünkü ona göre insan tabiatı herhangi bir varlık olmaktan bu yön sayesinde kurtulur ve aynı zamanda tarihi, kültür ve medeniyeti de bu sayede şekillendirir, oluşturur. O’na göre “büyük dinlerin bir ‘eşref-i mahluk’ olarak vasıflandırdıkları insan, tekamül zincirinin son halkası olmakla beraber subjektif varlığının aşkın ve taşkın olan istidat, temayül ve ihtiyaçlarıyla hayvanlardan esaslı bir surette ayrılır. Fizik, moral, estetik ve entelektüel ihtiyaçlarının çokluğu, hayale düşkünlüğü ve ihtiyaç karakterleriyle de bir üstünlük gösterir. (...) İktidarının fevkinde emeller besler. Şimdi bütün bu subjektif temayül, ihtiyaç ve ideallerin sadece bir gölge olay yahut bir üst yapı’dan ibaret olduklarını bir an için farz edersek insan denilen varlıkta biyolojik hayattan başka bir şey kalmayacaktır.”⁹ Oysa insan varlığı kendisini fark ettiği ilk andan itibaren çevresini ve olayları kendi düşünceleri ve duyguları istikametine değiştirme ve şekillendirme azminde olan bir varlıktır. Hatta Ona göre dâhiler toplumda kabul gördükleri takdirde büyük değişikliklere ve atılımlara neden olurlar. “Cemiyet muhiti dâhiyi kabul ettiği takdirde er geç orijinal bir değişikliğe uğrayacaktır.”¹⁰ O’na göre dâhi, toplumsal çevrenin ve zamanın bir ürünü ve sonucu da değildir. “Dâhi vakitsiz gelmiş, daha doğrusu cemiyet tarafından kabul edilmemiş de olabilir. Bu

⁶ A.g.m., s. 6

⁷ A.g.m., s. 6

⁸ A.g.m., s. 7

⁹ A.g.m., s. 7

¹⁰ Tunç, Mustafa Şekip, “Müşahhas İnsan ve Onun Dünyası”, *Bilgi*, S. 77, Eylül 1953, s. 4

takdirde başka bir muhite göç eder, veya imha edilir. Hangi muhitte kabul görürse rolünü orada da yapacak, imha edilse de ilerde tesiri olabilecek yine o olacaktır. Tarih bunların misalleriyle doludur. Sokrat'a zehir içiren cemiyet onun tesirinden kurtulamadığı gibi bu tesir ortaçağ ve yeni zamanda da devam etmektedir."¹¹

Mustafa Şekip'e göre dâhi şahsiyetler kendi zamanlarına damgalarını vurarak, dönemin timsali olurlar. Böylece "‘zaman’, ‘asır’ dediğimiz şeyler devirlerini hülâsa eden bir avuç büyük şahsiyetlerde"¹² toplanmış olur. Bu büyük şahsiyetlerin en önemli vasfı yaratıcılıklarıdır. "Varlığımızın hikmeti ve en büyük süruru da iktidarımız nisbetinde yaratmak olacaktır."¹³

Mustafa Şekip'e göre müşahhas insanın yaratma vasfı onu mekanik dünya görüşünün üzerine çıkarır. "Bir çalışma faraziyesinden ibaret olan mekanik dünya görüşünü aşarak yaşanan ve yaşatan beşeri kıymetlerin insan bütünlüğü çapında haklarını tanıyan müşahhas bir insan dünyası görüşünü birinci plana alarak yaşanan dünyayı bu görüşle bezendirmek ihtiyacı karşısındayız."¹⁴ Buradan çıkan sonuç, eğitim anlayışımızın bu tespitlere bigane kalamayacağı yolundadır. Hatta Mustafa Şekip'e göre eğitimin amacı bu müşahhas insanı yetiştirmek olmalıdır. O'na göre insan biyolojik varlığının üzerine eklediği maddi-manevi yaratıları ve başarılarıyla olgunlaşır ve varlık mertebelerinde yükselir. Bu yükseliş için insanın kalıtım yoluyla getirdiği ve sosyal ortamdan edindiği determinasyonların üzerine çıkması gerekir. Kalıcı bir terbiyenin şartı; mekanikleşmiş, alışkanlığa indirgenebilecek gelenek ve göreneklerin dondurucu etkisinden kurtulmak ve bunlarla da yetinmeyip ötesine geçmekle yerine getirilebilir. O'na göre; "an'nenin muhafaza ettiği kıymetlerin şuurlu bir seçim ve mukayesesi olmuyor. (...) O halde terbiyenin ilk tesirlerini verasetin getirdiği bünye ve mizaç seçmiş oluyor. Şuursuz olarak edinilen bu terbiye tam manasıyla ham ve pasif bir terbiyedir. İnsan ruhu yalnız bünye ve mizaçtan örülmüş olarak kalmadığı ve kalamayacağı için bu ham ve kayıtsız âmilleri hemen daima aşmış, şuurlu, idealli bir terbiyeye, biyolojik ve hatta psikolojik varlığını bir alet gibi kullanacak manevi bir varlığa kadar yükselebilmüş, insanca ilerlemeyi bu varlığın kuvvetiyle sağlamıştır(...) Böyle olmayıp da veraset ve onun getirdiği bünye ve mizacın benimseyeceği bir terbiyede kalmak mutlak bir zaruret olsaydı hiçbir zaman insan olamayacak, içgüdülerimizin hükmü altında kalacaktık."¹⁵ Öyleyse eğitim yoluyla insanın biyolojik ve sosyal determinasyonları tanınmalı ve bu yolla onların üzerine çıkarak; mana ve kıymet idraklerini esere dönüştürme yeteneği kazandırılmalıdır. Ancak bu yolla gelecek kuşaklara daha yaşanabilir ve beşeri bir dünya miras bırakılabilecektir.

Bunları söylemek eğitimde geleneklerin hiç yeri olmaması gerektiğini söylemek

¹¹ A.g.m., s. 4

¹² A.g.m., s. 6

¹³ A.g.m., s. 6

¹⁴ Tunç, Mustafa Şekip, "Yalnız İnsan", *Bilgi*, S. 59, Mart 1952, s. 3

¹⁵ Tunç, Mustafa Şekip, "Veraset ve Terbiye", *Bilgi*, S. 60, Nisan 1952, s. 1

anlamına da gelmemelidir. Çünkü “an’ane mazide vücut bulmuş terakkilerdir. Yeni terakkiler de istikbalin an’aneleri olacaktır. Bir nehri tanımak kaynağına kadar takip etmekle olur. Terakki yolunda da onun bütün mazarına kadar uzanmak lazımdır. İnkılap içtimai gelişmelere yol açmaktır. Maziye dayanmadan istikbal yolu açılmaz. İçtimai hayat da bir ağaç gibi köklerine bağlıdır. Gıdasının mühim bir kısmını köklerini teşkil eden an’anelerden alır. Bu köke ehemmiyet vermeyenler temelsiz bina kurulamayacağını ve çok geçmeden ellerinin boş kaldığını görürler.”¹⁶ Bu sözleriyle Mustafa Şekip bir anlamda Bergson metafiziğini tarihe ve kültüre de teşmil etmiş ve buradan bir tarih felsefesi çıkartmaya yönelmiştir. Bu tarih felsefesinin öncülleri “devam ederek değişmek” ve “kökü mazide olan âti” düşüncesinde saklıdır.

Gençlere verilecek olan kültür ve eğitimde yukarıda değindiğimiz ilkelerden hareket edilmeli; devamlılık ve yaratıcılık bir çelişki yaratmaksızın birbirinin içinde değerlendirilmelidir. O’na göre “halka ve gençliğe verilecek kültür basma kalıp bilgilerden kurtulmuş görme, anlama ve yaratmaya yarayan dinamik bir kültür olmak, terbiye de buna göre verilmek gerekir. Dinamik kültür, akıcı zamanla ve onun ihtiyaçlarıyla yürüyen, bunları görüp anlayan, çareler bulan bir kültür olarak tavsif olunabilir.”¹⁷

Mustafa Şekip, Bergson’dan ilham alarak hayatı ve evreni sürekli devinim ve yaratma eylemi içerisinde tasavvur ettiğinden; hayatın oluşlarında tekrarlanma ve geriye dönüş olmadığını tespit ederek sürekli yeni olanı yakalamayı hedef edinmiştir. Peki bu nasıl olacaktır. Nasıl bir eğitim tasarlamak gerekecektir. Her şeyden önce bu eğitim bireyi şahsiyet varlığı olarak tanımak ve yetiştirmek durumundadır. Buradan beklenen şey; kişinin kendisini, maddi-manevi çevresini, toplumu, tarih-kültür ve evreni algılayıp, ondaki hür hamleleri fark ettirecek bir yeteneğin geliştirilmesidir. Mustafa Şekip’e göre Materyalist ve Pozitivist tavrı alışlar bu bakış açısını gerçekleştirmek için elverişli değildir. Çünkü insan ne sırf beden varlığıdır, ne de sadece bütün ruh hayatı akıl ve zekânın faaliyetlerine indirgenebilir. Öyleyse insan varlığı bütünlüklü yapısı içerisinde duygu, düşünce, irade, muhayyile ve suur varlığı olarak ele alınmalı, hürriyeti teslim edilerek, her yaratısı meşru kabul edilmelidir. Zira insanı anlamak istiyorsak, onu sadece bilimlerin gördüğü gözle görmekle yetinemeyiz. İnsan daima tecrübe ve müşahedeleri aşan, ölçü ve hesaba indirgenemeyen, bilinç ve bilinçaltı varlığıdır. Dolayısıyla insanın yapıp etmeleri, kültür ve uygarlık sadece rasyonalitenin ürünü değildir. O insanı bilinçaltı ve irrasyonel yanıyla da anlamaktan yanadır. Bunun yolu eğitimin sanatlarla bütünleşmesidir. İnsan ruhunun somut esere dönüştüğü sanat eseriyile temasta, o eseri ortaya koyan ilham, şevk, arzu, irade, hayal gücü ne varsa dikkate alınmalıdır. Buradan hareketle insan şahsiyet varlığı olarak kavranmaya çalışılmalıdır. Eğitim yoluyla kazandırılması gereken bilgi, yetenek ve davranış kalıpları hep kişinin kendisi olabilmesine, ken-

¹⁶ Tunç, Mustafa Şekip, “Yeni Teşkilat Kanunu Projesi Münasebetiyle”, *Bilgi*, S. 56, Aralık 1951, s. 3

¹⁷ A.g.m., s. 3

disini şahsiyet varlığı olarak kurabilmesine ve maddi-manevi varlık alanına şahsi katkısını getirebilmesine yönelik olmalıdır.

O'na göre insan; maddi-manevi bir ortam içerisinde ve sürekli bu ortamla ilişki, iletişim ve etkileşim halindedir. Ancak bu ortamla ilişkili olan varlık herhangi bir varlık değil, insan varlığıdır. Yani bir yandan da özgür olan ve bunun farkında olan varlıktır. İnsana tabiatla herhangi bir varlık olmadığını ve içinden çıktığı, şekillendiği ortama (mukadderata) mesafe alabileceği de eğitim yoluyla aktarılacak olan veya aktarılması gereken bir bilinç durumudur. Eğitim bireyi şahsiyet olarak hazırlarken en temelde vermesi gereken bu özgürlük duygusudur. Şahsiyet varlığı olarak insan, kendi kaderinden sorumlu olmayı göze alabilmeli, kendisini inşa edecek birikimi ve deneyimi kazanmaya hazırlıklı ve istekli olmalıdır. O'na göre "eğer hürriyetimiz yoksa, kendi kendimizi ve muhiti değiştiremeyeceksek, mukadderat değişmeyecektir."¹⁸ Oysa evrende her şeyin temelinde yaratma ve yaratıcılık bulunmaktadır. Bu durum insan için de geçerlidir. İnsan evrensel tekamülün geldiği son ve en olgun noktadır. Yaratma devam etmekte insan da buna kendi yaratlarıyla katılmaktadır. Öyleyse eğitim süreci insana yararı, kendi bireysel yeteneklerini keşfedip ortaya çıkarma imkan ve yollarını kazandırmalıdır. Bunun mümkün olabilmesi insanın doğrudan doğruya özgün bir şahsiyet olarak tanınmasına ve yetiştirilmesine bağlıdır. Ancak o zaman birey; evrene sadece kendisinin armağan edebileceği bir takım maddi-manevi katkılar olabileceğini fark eder. Bu katkılar; başkası tarafından asla gerçekleştirilemeyecek, kişiye özgü ve özel olan yanın esere dönüşmesiyle somutluk kazanacaktır.

ABSTRACT

Man has a central place in the philosophy of M. Şekip Tunç.

M. Şekip Tunç is a thinker who combined philosophy with psychology and analyzed events and universe in this context. His concept of man is unified with his idea of the universe and being. Freedom and creativity are the shared concepts of nature and man. Knowledge, culture and values should be passed on man by means of education so that the existence of man should be realized beyond being of a biological creature. Education should unearth the abilities that are potentially available in the individual and should provide him with the opportunity of knowing and developing himself. In this respect, the most salient characteristic of man, in the mind of Mustafa Şekip Tunç, is to be a creative person in harmony with his material and spiritual environment.

¹⁸"Tabiat Alemi ve İnsan Dünyası", s. 14